

Nr 219

Av herr **Ohlin m. fl.**, om *höjning av vissa anslag till utbildning och forskning.*

(Lika lydande med motion nr 168 i Första kammaren)

En ökad satsning från det allmännas sida i syfte att ge ungdom och vuxna bättre utbildningsmöjligheter är en primär målsättning för en liberal politik. Den utbyggnad av alla stadier i vårt utbildningssystem som för närvarande sker och för vilken folkpartiet i årtal har verkat pådrivande ställer också stora krav på tillgängliga resurser. Knappheten på lärare — till icke ringa del förorsakad av brist på planering och framsynthet från regeringens sida — utgör således en för alla skolstadier hämmande faktor. Varje år måste många ungdomar därigenom avvisas från den utbildning de helst skulle vilja ha. Även bristande resurser i fråga om lokaler, utrustning och liknande medför flaskhalsar i utbildningssystemet. I det läget är det viktigt att man vidtager alla åtgärder som syftar till att öka lärarekryteringen — bl. a. genom att på olika sätt förbättra lärarnas arbetsvillkor så att yrket ges ökad attraktivitet — samt i övrigt satsa på sådant som kan effektivisera studierna och därigenom hålla studietiderna nere och även minska lärar- och lokalbehovet.

Åtgärder som härvidlag kan komma i fråga är bl. a. ökad satsning på pedagogiskt utvecklingsarbete. Under de senaste åren har också de berörda ämbetsverken — skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet — i sina äskanden krävt väsentligt ökade anslag såväl till förbättrad teknisk utrustning som till det pedagogiska utvecklings- och forskningsarbetet. Regeringen har för sin del — förra året liksom i år — icke ansett sig kunna biträda mer än en del av dessa äskanden. För vår del har vi hävdad att detta är en oklok politik. Det vore visserligen att hänge sig åt illusioner om man föreställde sig att satsning på sådana ting omedelbart kan ge utslag i form av ökad studieeffektivitet. Men på sikt kan ett sådant arbete ge goda vinster såväl vad gäller möjligheterna att förbättra utbildningens kvalitet som strävandena att öka utbildningens kapacitet. Det vore kortsynt att drastiskt skära ned de äskanden som begäres till denna verksamhet, äskanden som i förhållande till de totala kostnaderna för utbildningsväsendet är utomordentligt blygsamma. Det gäller i särskilt hög grad det högre utbildningsväsendet, eftersom det pedagogiska utvecklingsarbetet här så länge varit försummat även i förhållande till skolväsendet.

Skolväsendet

Grundskolans högstadium

Linjedelningen på grundskolans högstadium har under det senaste året blivit föremål för en alltmer intensifierad debatt. Denna har förts mot bakgrund av de erfarenheter vi nu har från elevernas linjeval, vilka tyder på ett mycket starkt intresse för de teoretiskt inriktade studievägarna på detta stadium. Från flera håll har krav rests på en snar reformering av högstadiet i riktning mot en mindre markerad linjedelning och därmed större gemensam ämnesbredd. Representanter från skolöverstyrelsen har påpekat, mot bakgrund av det studiearbete av grundskolans funktioner som kontinuerligt bedrivs inom ämbetsverket, att den nuvarande linjedelningen måste avskrivs inom en nära framtid.

Det finns, enligt vår uppfattning, åtskilligt som talar för en reform av högstadiet i här anförd riktning. Å andra sidan är det obestridligt att man inte nu kan antaga nya riktlinjer för högstadieplaneringen, endast tre år efter grundskolebeslutet. Men efter ytterligare något eller några år torde erfarenhetsunderlaget vara av sådan omfattning att ett beslut i en eller annan riktning då kan te sig motiverat. Utarbetandet av en delvis ny linjedelning inom högstadiet kan emellertid icke anses ligga inom ramen för SÖ:s generella uppgift att bedriva kontinuerlig läroplansrevision i enlighet med riksdagens fastställda riktlinjer. Ett beslut om revidering av högstadiets linjedelning måste självfallet fattas av riksdagen och bör föregås av en offentlig, parlamentarisk utredning som naturligtvis bör utnyttja det material som skolmyndigheterna kan ställa till förfogande och som därför på intet sätt behöver vara tidskrävande. Vi vill inte föreslå tillsättandet av en sådan utredning nu men förväntar oss att departementschefen, när underlag för säkrare bedömningar föreligger, låter tillkalla en sådan.

Pedagogiskt utvecklingsarbete

SÖ äskar sammanlagt 5,1 mkr. i förhållande till nuvarande anslag 3,0 mkr. Av detta utgör ca 2,2 mkr. kostnader för pedagogiska och psykologiska undersökningar avseende flexibel elevgruppering, undervisningens individualisering, yrkesundervisningen, undervisningsmetoder för handikappade samt studie- och yrkesorientering. Alla dessa områden är utomordentligt viktiga. Departementschefen har emellertid endast biträtt en ökning på 500 000 kr. Detta är enligt vår mening otillfredsställande, även om hänsyn tages till att viss del av förra årets anslag icke utnyttjats. Det utvecklingsprogram som SÖ skissat vad gäller de ovan nämnda områdena måste kunna genomföras i sin helhet, vilket icke är möjligt — med hänsyn till andra behov inom samma område — om ökningen icke blir större än vad som föreslagits. Vi föreslår därför en ökning av anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete med 500 000 kr. utöver regeringens förslag, summa 4 010 000 kronor.

Högre undervisning: pedagogiskt utvecklingsarbete

Universitetskanslersämbetet har i sina äskanden föreslagit en höjning av anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete m. m. (inrymt under rubriken Tekniska hjälpmedel i undervisningen m. m. s. 537 ff) föreslagit en höjning av det nuvarande anslaget med 3,6 mkr. till sammanlagt 4,2 mkr. I detta anslag inrymmer kostnader för den universitetspedagogiska utredningen (UPU), som har till uppgift att söka finna vägar att effektivisera studierna vid universitet och högskolor, bedriva försöksverksamhet med olika former av tekniska hjälpmedel i undervisningen m. m. Vidare inrymmer i anslaget medel till studierådgivning, ökad satsning på tekniska hjälpmedel i undervisningen, akademisk kurslitteratur m. m. Departementschefen har emellertid för sin del endast biträtt en höjning på sammanlagt 675 000 kronor.

Vi finner detta anmärkningsvärt även i det rådande ekonomiska läget.

Under de senaste åren har departementschefen i samband med olika utbyggnadsprogram för den högre utbildningen med skärpa framhållit vikten av ökad effektivisering av de akademiska studierna. Nya vägar måste prövas i syfte att hålla studietiderna nere och minska behovet av lärare och lokaler. Detta kan endast ske genom ett forcerat forsknings- och utvecklingsarbete på det pedagogiska fältet. Senast i samband med den proposition angående universitetens och högskolornas utbyggnad som behandlades av höstriksdagen 1965 uttalade departementschefen att han räknade med att detta arbete under de närmaste åren skulle intensifieras och att bl. a. den ovan omtalade universitetspedagogiska utredningen skulle bedriva sitt arbete med största skyndsamhet. Vi för vår del har med skärpa understrukt detta. När det nu kommer till konkreta anslagskrav visar det sig emellertid att regeringen icke är beredd att sätta handling bakom orden. Det torde således vara omöjligt för exempelvis UPU att skyndsamt bedriva sitt arbete om utredningen samtidigt icke ges de medel för vilka ett meningsfullt forsknings- och utvecklingsarbete kan bedrivas. Detta är en ohållbar politik som icke går att förena med de riktlinjer för den högre utbildningens expansion riksdagen fastställde hösten 1965.

Samma sak gäller också *studie- och yrkesvägledningen*. En kraftigt intensifierad sådan verksamhet är nödvändig, icke minst med hänsyn till strävandena att åstadkomma en balanserad utbildningsexpansion samt att hålla studietiderna nere. Från sociala utgångspunkter är det dessutom ett självklart krav att samhället har ett ansvar för att genom rådgivning försöka förhindra studiemisslyckanden med allt vad de medför i förlorad arbetsinsats och felslagna ambitioner.

Vi har tidigare från vårt håll — bl. a. i en partimotion till förra årets riksdag (II: 145, 1965) — framhållit de utomordentligt otillfredsställande förhållanden som här för närvarande råder vid universiteten, även sett mot bakgrunden av mycket blygsamma minimikrav. Ecklesiastikministern synes nu mena att den förstärkning av förvaltningen vid universiteten som skall genomföras genom de sam-

manlagt 320 000 kronor i ökade medel som föreslagits skulle vara till fyllest för de här dokumenterade behoven. Så förhåller det sig ingalunda. Den förstärkning av utbildningsbyråerna som detta kan medge kommer i första hand att tas i anspråk av det ökade arbetet i form av registrering, utfärdande av betyg etc. som det ökande studentantalet medför. Vidare måste de nya tjänsterna utnyttjas för det omfattande arbete med omläggning av studieplanerna m. m. som kommer att bli följden av lärarutbildningssakkunnigas förslag samt införandet av de fasta studievägarna vid universiteten. Mycket litet av kapacitetsökningen kan således komma studierådgivningen till godo. UKÄ:s förslag om en medelsanvisning på 300 000 kronor till ökad studierådgivning vid universiteten, vilket belopp möjliggör en personalförstärkning vid vart och ett av universiteten (förutom Umeå), måste ses som ett minimikrav för en utbyggd studievägledningsverksamhet. På längre sikt måste en väsentligt mer djupgående reform på detta område oundgängligen komma till stånd, men härvidlag kan det vara lämpligt att avvakta det utredningsarbete i denna sak som f. n. bedrivs inom UKÄ.

Utöver den av departementschefen förordade ökningen under ifrågavarande anslagsrubrik föreslår vi således en ökning på tillsammans 685 000 kronor, varav 385 000 till UPU och 300 000 till studierådgivningsverksamhet till sammanlagt 1 935 000 kronor.

Forskning

Vi har tidigare i flera olika sammanhang framhållit vikten av att den svenska centrala forskningsadministrationen blir föremål för en allsidig utredning. Målsättningen måste vara att skapa en organisation som möjliggör en långsiktig forskningsplanering och därmed också ett klart redovisande av de prioriteringskriterier som utnyttjas vid anslagstilldelningen. Behovet av en sådan utredning framgår med all önskvärd tydlighet av den föreslagna anslagstilldelningen till de olika forskningsråden, där ecklesiastikministern icke närmare motiverar sina ställningstaganden eller anför eventuella synpunkter från forskningsberedningen som stöd för sina ställningstaganden.

Under höstriksdagen 1965 biföll också andra kammaren en fyrpartimotion om utredning i här avsedd riktning. Tyvärr avlogs dock detta krav i första kammaren. Den opinionsyttring som andra kammarens beslut utgör kan likväl inte negligeras av regeringen. Vi förväntar oss således att en utredning med här angivna uppgifter snarast tillsättes.

Vad vidare gäller de konkreta anslagssummorna till de olika forskningråden är det med hänsyn till den ovan påtalade bristen av motiveringar för dessa svårt att få klarhet i om dessa kan anses vara tillräckliga eller ej. På några punkter är emellertid diskrepansen mellan rådets äskanden och departementschefens förslag alltför stor. Det gäller främst anslagen till medicinsk, naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning. Därför föreslår vi att anslagen till medicinsk

forskning ökas med 2 mkr, anslagen till naturvetenskaplig forskning med 4 mkr, samt samhällsvetenskaplig forskning med 0,5 mkr. utöver departementschefens förslag. Dessutom föreslår vi inrättandet av ytterligare två forskartjänster till ett beräknat belopp på 200 000 kr.

Med anledning av det ovanstående föreslår vi,

att riksdagen måtte besluta,

att anslaget till pedagogiskt utvecklingsarbete uppräknas med 500 000 kronor utöver vad Kungl. Maj:ts förslagit och därför till pedagogiskt utvecklingsarbete för budgetåret 1966/67 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 4 010 000 kronor,

att anslaget till Teknisk hjälp i utbildningen m. m. uppräknas med 685 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför till Tekniska hjälpmedel i utbildningen m. m. för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 1 935 000 kronor,

att anslaget till naturvetenskaplig forskning uppräknas med 4 000 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför för budgetåret 1966/67 till Statens naturvetenskapliga forskningsråd anvisa ett reservationsanslag av 25 348 000 kronor,

att anslaget till medicinsk forskning uppräknas med 2 000 000 kronor och därför till Statens medicinska forskningsråd för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 20 308 000 kronor,

att anslaget till samhällsvetenskaplig forskning uppräknas med 500 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför till Statens råd för samhällsforskning för budgetåret 1966/67 anvisa ett reservationsanslag av 3 805 000 kronor, samt

att anslaget till särskilda forskartjänster uppräknas med 200 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag och därför till Särskilda forskartjänster för budgetåret 1966/67 anvisa ett förslagsanslag av 2 780 000 kronor.

Stockholm den 25 januari 1966

Bertil Ohlin

Sven Wedén

Elias Jönsson
i Ingemarsgården

Sven Gustafson
i Göteborg

Ingemar Mundebo

Manne Ståhl

Daniel Wiklund